

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četrtert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četrtert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 6. avgusta 1862.

Poduk *)

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj stori kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

I. Oddelek.

Kako naj se domača živina glešta, da bo prav.

Na skrbnem gleštanju živine je veliko ležeče.

Da se živina bolezní obvarje, se ji mora, kolikor je mogoče, vse privošiti, kar ji tekne, in pa tako, kakor je prav; tû sém se šteje: čist zrak in toplota, jéd in pijača, prehajanje in snažnost. Kdor na to ne gleda, mu bode živina večkrat zbolela in kmetovavecu ne bo toliko hasnila, kakor sme po pravici od nje upati. Še celó kužnih bolezí, ktere navadno največ živinčet pomoré, bo kmetovavec svojo živino obvaroval, ako jo srkbnó zapera in ločí, ali bo pa vsaj pripomogel, da se take bolezni dalje ne razširjajo.

Ako kmetovavec svojo živino glešta in ji streže, kakor ji gré, ako ji klaje daje, kakor je prav, ako za njeno snažnost skrbi in dobre hleve ima, bo svojo živino marsikterih bolezí obvaroval, in ubranil bo, da se bolezen ne bo dalje širila, če bo na vse pazil, kar bi mu kakoršno kolj tudi še tako majhno zboljšenje razodevati utegnilo; toda skrbeti mora koj za potrebno pomoč.

Življenje živine pod milim nebom in v hlevih.

Pod milim nebom.

Kadar živi živina pod milim nebom, ji tekne sapa in svetloba najboljše, in v tem oziru je vsaj v lepem vremenu najboljši pomoček, da se bolezen obvarje, to, da gré živina na pašo; tukaj je pa treba pomniti, da se kaj rada mrzlo-mokrega zraka navzame živina, ktera je bila dolgo v hlevu zaprta; dobro je tedaj, o vlažnem (mokrem) jesenskem in spomladanskem vremenu domačo živino, kolikor je mogoče, v hlevu imeti. Tudi je menda na nekterih krajih, kakor postavimo, na lužnatih, močvirnih krajih, blizo godiš lanú, na pašnikih, kteri so delj časa pod vodo stali, zrak (luft) s posebno paro zmešan, ktera je zdravju živine škodljiva; živina naj se manj ko je moč v take kraje na pašo goni. Vreme, ktero se naglo premení, je živini na paši veliko bolj škodljivo, kakor uni, ki je v hlevih.

V hlevih.

Ker mora pa živina vsaj pozimi in o hladnih, vlažnih, deževnih dnevih tudi v drugih letnih časih v hlevih ostati, morajo biti hlevi taki, da v njih živini čistega in frišnega zraka ne manjka. Ljudje mislijo, da hlevi posebno v bolj mrzlem letnem času niso dosti topli; zavoljo tega zamašé skrbno vsako luknjo, skozi ktero bi kaj sapice v hlev priti moglo, tako, da je živina prisiljena, sicer v toplem hlevu

pa tudi v silno nečistem zraku prebivati. Ni ga tedaj zdravju živine bolj škodljivega prebivanja, kakor v taci hlevih. Kjer se živina neprenehoma pari, kjer gnoj in scavnica v hlevih ostajata, in tudi zavoljo sopenja živine se zrak tako zlo spridi, da živina dostikrat naglo pogine ali pa da za dolgo časa zbolí.

Prevetrovanje hlevov.

Ako hoče tedaj gospodar svojo živino v hlevu zdravo ohraniti, mora pred vsem drugim čiste sape v hlev pustiti; zavoljo tega pa naj se ne odperajo vrata in okna ob enem, ker taka sapa preveč skoz-nje vleče in živinčeta lahko zbolé, na ktere vleče. Dostikrat se lahko vidi, da v preveč zapaženem hlevu posebno tiste živinčeta rade bole-hajo, ktere so najbližje vrat, ker vselej, kadar se vrata odpró, sapa ravno na-nje puhne; kolikor bolj so potem toplota vajene, toliko bolj jim tudi mraz škoduje.

Da hlevi vedno čistega zraka dobivajo, je najbolje duškov napraviti, skozi ktere more topli nečisti zrak odhajati, skozi druge pa čisti zrak prihajati. Taki duški se karejajo ali kot cevi na stropu ali pa se kot manje luknje med dvema oknama blizo tál na nasprotni strani v steni naredijo. Da bi se zavoljo tega hlevi preveč shladili, se ni treba bati; res je, da naj bodo hlevi topli, kar se dá doseči, če se vrata in okna skrbno zapirajo. Če ima hlev svoje duške, zapiranje vrat in okenj živini ne more škodovati; prevelika toplota v hlevih pa škodje živini že zavoljo tega, ker potem mraz preveč občuti.

Treba je tudi, hleve včasí popolnoma prevetrati, ker skozi duške nečisti zrak vendar ne more popolnoma iz hlevov iti. Ako hoče kdo hleve popolnoma prevetrati, mora vrata in okna odpreti, kadar živine ni v hlevu. Ker je namreč sicer še dobro in zdravju živine tekne, da se živina o dobrem vremenu vsaj par ur pod milim nebom sprehajati more, naj se takrat tudi hlevi prevetrujejo.

Kmetovavec naj se tedaj nikoli preveč ne boji, da bi se živina premrazila in prevetruje naj ji hleve. So gospodarji, kteri se bojé, svojo živino iz toplega hleva na mrzlo pustiti; o navadnih okolišinah imajo prav, posebno če krave v pretoplih hlevih živé. Ako pa kmetovavec tako, kakor je bilo rečeno, skrbi, da hlevi niso pretopli, ne škoduje živini prav nič, da se iz hleva spusti. Al na to večidel nihče ne porajta, ker ima skoraj vsak prevelik strah pred prehladnimi hlevi, dasiravno prehladen hlev gotovo menj škode prizadene živini, kakor pa pretopel in pa še presopáren hlev. Zlasti je v taci hlevih ovcam zlo nevarno biti, ker rade zbolé; pa tudi konji zlo zlo radi zbolé, če so delj časa v zatuhlih hlevih. Pretopli hlevi so pa posebno zavoljo tega tudi še škodljivi, ker postane živina zlo zlo občutna, in lahko zbolí po prehlajenju, če se primeri, da mora na mraz priti.

Treba je o mrzlem času za čist zrak v hlevih skrbeti; koliko bolj je tega poleti treba, ko večja unanja toplota ne pustí toliko sopara iz hleva? Skrbeti se mora tedaj za to. Najbolj hasnejo mreže ali pa goste smrekove veje čez okna. Marsikdo bi utegnil reči, da tako še bolj škod-

*) Ministersk razglas.

ljiva sapa na živino vleče; temu se lahko v okom pride, da se luknje hleva zapró, ktere so oknom nasproti. Posebno dobro je pa hlev vsaki dan prevetrovati takrat, ko je živina zunaj hleva. (Dal. prih.)

Gospodarske skušnje.

(Kdaj naj se drevesa presajajo?) Večidel vse bukve, kakor tudi veči del sadjorejcev trdi po skušnjah, da je bolje drevesa spomladi presajati kakor pa v jeseni. V poslednjih letih so jeli sadjorejci po raznih nasvetih sadne drevesa v jeseni bolj kakor spomladi presajati. Jez se pa držim svojih skušinj, ki sem jih na Nemškem, v Avstrii in Erdelji zvedil, in trdim, da je bolje drevesa spomladi kakor v jeseni presajati. Da ste obe dôbi za presajanje dobre, ne tajim, al na vreme kraja se mora gledati, kjer je vrt.

Če je v kakem kraju dolgo jasna in suha jesen in dolgo časa dež ne gré, da bi zemljo dobro pomočil in povlažil, ni nikakor dobro, dreves in grmovja v jeseni presajati; drevesca mu bodo komaj ozelenéle, in revno gnale, in sčasoma se mu bodo večidel posušile. Če nastopi na suho jesen rahla in mokra zima, bo še precej dobro opravil; če ima pa zima le nekoliko prav mrzlih dni, gorjé potem jesenskim drevescom. Ob kratkem tedaj rečem: zima pokončá veliko, če vreme ni ugodno, zato je sploh bolje, drevesa zgodaj spomladi presajati; če tudi včasih še spomladi mraz pritisne, ne bo škoda tolika. Ako je pa le mogoče, naj gospodar drevesom, ki jih bo spomladi zasadil, že v jeseni jame skoplje, da zemljo podnebni zrak prav dobro prešine in uplodí.

Za hišne potrebe kaj.

(Čediti srebernino, zlatnino, kuprene in druge stvari, da so sopet lepo svitle), se najbolj priporoča tako imenovani „pariški prah“ (Pariser Putzpulver). To svetlílo je sestavljeno iz ene žlice železne rudečine (Eisenroth, geschlämmtes Eisenoxyd) in iz 50 žlic navadne magnezije (kohlenaure Magnesia). To se vse dobro zmeša. Kadar želiš kaj čistiti s tem prahom, pomoči cunjico v žganji ali vodi in potem jo pomoči v omenjeni prah, pa drgni ž njim nečisto stvar in nazadnje jo obriši z mehko kožo. „Gosp. List.“

Natoroznanske reči.

Veverica.

Malo je žival med glodavci, s kterimi bi se bil človek tako sprijaznil kakor z veverico. Veseli se je otrok kakor odrasčen, viditi jo od veje do veje skakljati v zelenem lesu; pa tudi domá v hiši nam je ljub gost. Celó pesnik jo spoštuje; ljuba bila je pesnikom greškim, ljuba je tudi slovanskim. Sosebno jo pogosto nahajamo v národni pesmi.

Opisovati dobro znane živalice skoraj ni treba, vsak jo je gotovo že vidil, vsak jo pozná, akoravno ni zmiraj v taisti obleki; drugačna je njena letna obleka, drugačna zimska, drugačna sopet v južnih, drugačna v severnih krajih. Njo pozná Španjol kakor Grek, njo Sibirjak in Laponec; kajti kjer drevje raste in se širijo lesovi, tamkaj živí tudi veverica. Najdeš jo po vsi Evropi in daleč daleč tjé v Azii. Košate, senčnate, vendar ne prevlažne lesove ravno tako ljubi kot solnčne žarke in mokroto sovraži. Kjer obilo smrekovih in borovih češarkov zori, tam si napravi veverica svoje stanovanje, eno ali več. Kaj umetno jih včasih sozida, najraje v zapuščenih gnjezdih vraninih. Da jo mokrota ne nadleguje, napravi si tudi streho, pustivši le majhino luknjo na strani.

Veverica je res velika lepota naših gojzdov. Pri lepem vremenu jo ne boš nikdar lenezapazil, vedno se premíče,

vedno skače od vrhunca na vrhunec, od veje do veje. Na tla pride le malokdaj, steče do bližnjega drevesa in po tem zopet v vrh. Veverico bi smeli imenovati „opico naših gojzdov“; njeno priljudno veselo gibanje nadomestuje nam popolnoma uno. Res malo je žival zmiraj tako živih, urnih, ročnih; že po tleh tako urno teče, da tudi najurnišemu psu težko stane doteči jo; še bolj pa pokaže svojo ročnost plezaje po drevesih. Neverjetno naglo se zažene po deblu, tudi po najgladkejem, zaderaje dolge oistre krempeljce v skorjo in prijemši se z vsemi štirimi nogami na enkrat. Navadno pleza brez prenehanja do vrha, teče od tod po kaki dolgi veji in se zažene na kako bližnje drevo, 12—14 čevljev deleč. Nikoli ji ne spodleti, nikoli ne pade. Posebno ji pri tem pomaga nje gosto porašeni in dolgi rep.

Veverica navadno zmiraj krme išče; živi se s sadjem (pri kterem pa le peške pojé), z mnogovrstnimi semeni, z brstjem, semenom smrekovim in borovim in z drugimi rečmi. Kaj lepo jo je viditi, kadar ji kak lešnik ali češarek v pest pride. Vsede se na zadnji bedri, prime s prednima češarek, ter urno ga krog in krog vrté peresčik za peresčkom z ostrimi zobci odjeda, dokler do jedra ne pride. Kaj rada ima veverica tudi jajčica, ktere s ptičjih gnjezd pobera; pa še celó ptičev samih se včasih loti. Od te strani nam je škodljivka. Grenke zerna so ji strupene; malo grenkih mandeljnovih zrn ji je zadosti, da pogine.

Vedno vesela živalica pa ne skrbi samo za vsakdanjo jéd; ona si, kakor umen gospodar, tudi za slabe čase, za čase nevihte in sile jedí nabira in hranuje. Nanaša jo skupaj v votline in razpoke drevesne, pod korenine, grmovje ali kamnje, v prazne gnjezda ali na druge kraje. Ako nastane deževno vreme, pobegnejo veverice vsaka v svoje gnjezdo, ali se jih pa več v enega stisne; tukaj skrcene čepijo in pričakujejo milejega časa, vratica varno zamašivše, da mokrota do njih ne more. Ako le dolgo ne preneha deževati, posili jih glad varne gnjezda popustiti in hrane si poiskati. Najprve pridejo na vrsto dupline, v kterih je hrana za zimo nakopičena. Veverci je grdo jesensko vreme kaj pogubljivo; za zimo hranjeno jéd namreč je primorana pojesti, in ko potem huda zima nastane, strada revica; veliko hramov, polnih nabrane hrane, sneg zamede, druge pozabi; tako revica strada in strada, da zadnjič gládú pogine. Najbolj se pozimi godí živečim med bukovjem in hrastovjem, te v sili še najložeje hrane dobijo.

Parijo se veverice privkrat mesca sušca. Pri tem pa se unamejo včasih kaj hudi boji. Za eno babico leta in se bojuje po osem ali še več samcov; premagavcu se ona udá. Štiri tedne po tem vrže v mehkem gnjezdicu po tri do sedem mladičev; slepi so še prvih devet dni. Najraje ima mladiče v kaki drevesni votlini, ako pa čuti, da jo kak sovrážnik zalezuje, prenese mladiče v drugo votlino, včasih daleč proč. Ko so mlade odvajene in nekoliko dorastejo, jim starka še nekaj časa hrane donaša, potem pa jih popolnoma lastni osodi prepusti. Nekaj dni mladiči veselo skakljaje in igraje skupaj ostanejo, potem pa se po lesu razkropijo; starka se koj vdruči pari. Mesca rožnika ima že večidel druge mladiče, pa navadno manj kakor privkrat.

Naša živalica je pa tudi posebno čedna in snažna. Če je v miru, se vedno liže in snaži; ravno tako čedna kot živalica sama so tudi njene gnjezda. Zato jo imajo nekteri kaj radi v hiši. Najprej se privadijo take, ki se na pol dorasčene z gnjezda vzamejo in z mlekom in kruhom krmijo. Čudno je, da tudi nektare mačke rade mlade veverice do- jijo. Kaj lepo je viditi staro mačko, kako boža in liže mlade živalice, in kako veselo veverice po ptuji materi kobacajo.

V mladosti so vse veverice kaj vesele, kratkočasne in nikako škodljive živali, privadijo se človeka, ga ljubijo in pritečejo na besedo, ko pa se postarajo, postanejo tudi najkrotkejšje čmerne, polne muh in grizeče. Sploh se veverci ne sme dopustiti, da bi prosta po sobi letala, ker vse ovoha, premeče, obgrize. Najbolj je shranjena v prostorni kletki,

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 13. avgusta 1862.

O trtjonih in družih trtnih žužkih.

Sledeče pisemce smo prejeli.

Iz Proseka 3. avg. V mojem dopisu od 21. aprila se bere, da nam slana na trti ni nič zelenega pustila. Res, takrat se je tako vidilo, in smo dva, tri dni po hudem mrazu žalostni tavalili po vinogradih, ker so mladike in zarod tako vpadle in posušile se, da smo skoraj obupali. Al, hvala Bogu! vse drugače se nam je pokazalo. Po več gorkih in prijetnih dneh se je bilo tako ozelenilo in razrastlo, da nam prosekarski spet sladko kapljico obeta. Žvepljenje trt je dobro hasnilo takemu, kdor je pridno se mujal. Al neka druga nenavadna nadloga nam prihodnost žali: neki črv, kateri je že prve dni pretečenega mesca jel jagode izpivati, se jako širi in nam je že veliko škode prizadjal. Prosim, ljube „Novice“, da nam poveste, ali se tudi v drugih krajih ta nadloga nahaja, in ali se je že katero leto kaj takošnega prigodilo? Janez Nabergoj, kmet.

Na to vprašanje odgovorjamo le-to: S samo besedo, da „neki črv“ grojzdu škodo dela, nam je premalo povedano, da bi mogli kaj prav gotovega Vam povedati; vendar je menda napak misel, da črv izpiva jagode, ampak škodljivi so le tisti žužki (kebri) z rivčkom, ki se trtjoni (Rebenstecher) imenujejo in iz katerih se, kadar sta se on in ona parila, zaredijo jajčica, iz jajčic pa črvi, iz črvov pupe (mešički) in iz teh spet novi žužki. Črvi trtjonov imajo rudečkasto glayico, in so po hrbtu černo pisani. Ali so Vaši taki? Če so taki, potem je gotovo, da so črvi najhujih, pa vinorejcom pod imenom trtjonov dobro znanih škodljivcev. Rajnki fajmošter Vertovec so pisali v svoji „Vinoreji“ tako-le: „Velika nadloga, ktera včasih spomladi čez trte pride, so trtjoni, rudeči, plavi ali zelenkasto-zlati. Z rivčkom peresne receljčke vpičvajo ali zbadajo, da od tega peresa zvenejo in da jih v svaljke zvišajo, kamor svoje jajčica pokladajo. Perje se potem hitro posuši in na tla pade, kjer se v njem iz jajčic črviči zvalijo in v zemljo zlezejo, da tretje leto potem, v trtjone spreminjeni, izlezejo in enako škodo delajo. Večkrat se trtjoni pomotijo, da tudi zarodne petlice vpičvajo in se zarodiči posušé. Po več krajih delajo trtjoni veliko škodo, po družih pa malo ali nič, kakor je zemlja ali svet. Treba je, da gospodarji svaljke trtjonov poredoma poberejo in zatrejo. — Še drug žužek je, 4krat večji od poprejšnega, posebno trdega života, črnobelkast ali sivkast, tudi z rivčkom, ki se „žirafnik“ (otiorhynchus girafa) imenuje in hudo žre. Če trto dregneš, se storé mrtvi, padejo doli in se več ne ganejo; na zemlji jih je pa težko razločiti; zvaljeni njih črviči se globoko zarinejo v zemljo, se ondi dobro redijo in pod zmrzlino ohranijo, tretje leto pa pridejo na dan in kakor novi kukci objedajo sadeže.“

Temu dostavljamo mi še to: Trtjoni so najbolj požrešni mesca maja in rožnika; včasih se prikažejo v jeseni vdruči; mesca julija in avgusta leže ona jajčica, drobnemu prosu podobne, iz jajčic pa izlezejo črviči take podobe, kakor smo jih že gori popisali. Pravijo, da ta stvar 60 dni potrebuje, da jajčica spet postanejo kukci. Vinogradi

na suhi zemlji so tem kukcom najbolj podvrženi; tudi se bolehnih trt raje lotijo kakor zdravih. Težko jih je pokončati, ker stresati jih s trt na podložene rute ali rijuhe je težavno delo; vendar je to obiranje in pobiranje še edina pomoč, ki največ zdá v hladnem vremenu. Nekteri svetujejo med trte konoplje sejati, češ, da se potem trtjon rad na konoplje preseli, — pa to je prazna.

Poduk

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj storí kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

I. Oddelek.

(Dalje.)

Hlevi morajo prostorni biti.

Da živina zdrava ostane, ji je pred vsem treba, da se spreha; to ne veljá samo za mlade živinčeta, ktere ne rastejo in ne teknejo, če so vedno zaprte, ampak tudi za stare. Torej je tudi zelo koristno, živino na pašo goniti, in dasiravno se živina na paši ne redí vselej, ji vendar to dosti dosti tekne, da se dobro sprehodi in zleta. Zavoljo tega naj se živinčeta vsaj par ur na dan na kakem prostornem mestu zletavajo. Ovce že tako sploh v hlevu niso privezane, pa malokje se skrbí tudi za to, da niso preveč na tesnem nagnječene. Prav dostikrat se primeri, da se bolezní izcimijo v ovčjih hlevih, v katerih so živali prebivati primorane; take bolezní naglo naglo poberejo živinico. Če se živina ne more prosto gibati, je škoda zavoljo tega še bolj velika, da je zrak v hlevu zelo pokvarjen. Ni tedaj dosti, da so ovčji hlevi zračni (luftni); tudi preveč drobnice (bravi) ne smé v njih nagnječene biti, vsaj toliko ne, da bi se ne mogla žival gibati. Sploh bi utegnulo za ovco prostora pol sežna (klaftre) na dolgo in široko dosti biti.

V nekterih krajih so sicer z dobrim uspehom poskusili, tudi govejo živino v hlevih ne priklenjeno imeti; ker pa take živinčeta preveč klaje potrebujejo, vendar bolj hasne, govejo živino priklenjeno imeti. Zdravje živine sploh zavoljo tega nič ne trpi, če je tako priklenjena, da si z verigami (ketnami) ali vrvmi ne more škode delati, ali da sploh ne stoji preveč na tesnem. Kakor je govedo veliko, potrebuje tudi prostora; navadno potrebuje srednje veliko govejo živinčeto staj, ktere so 4 čevlje široke, 10 čevljev pa dolge z jaslami vred. Večidel je preveč živinčet, preveč na tesnem po hlevih, ne samo, da živina v pretoplih in zatuhlih hlevih živi, ampak živina tudi ne more zložno ležati. Dostikrat se zgodi, da živinčeto živinčeto sune, na-nj stopi ali kakor si bodi poškoduje.

Konji potrebujejo zavoljo večje visokosti tudi bolj širokih staj, in treba je skoraj, da eden družega ne poškoduje, jih s tramovi in stenami ločiti. Zavoljo tega je skrbeti, da konj ni prekratko privezan, tako, da se dostikrat še vleči ne more. Sploh zadene konje marsiktera bolezen zavoljo tega, ker so prekratko privezani.

Vsako mlado živinče mora biti, dokler je mogoče, prosto, to je, ne privezano, pa v svoji staji naj se prosto giblje. Najbolj škodljivo je žebetom, če so privezane, ker jih to ne overa samo v rasti, temuč tudi boleznit kit in kosti na nogah se jih zavoljo tega lahko lotijo.

Toplota v hlevih.

Zastran toplote je bilo že rečeno, da ne smejo hlevi, v katerih živina živi, ne pretopli ne prehladni biti. Pa vsaka domača živina ni enako občutna za gorkoto in mraz; ravna se to po tem, kakoršno kožo ima, ali pa kako je vajena živina.

Ovce že volna mraza bolj varje, in ker hodijo večkrat na pašo, so tudi frišnega zraka bolj vajene; tudi precej velik mraz prestanejo, za veliko toploto so pa zlo občutne; zavoljo tega zbolé prav rade v toplih in zatuhlih hlevih nevarno na krvi. Pa tudi na paši jim je velika vročina, kakor o poldne poletenski čas, dostikrat škodljiva; ako tedaj o takem poletenskem času ni mogoče ovac v senco zagnati, naj se raje v dobro prevetrane hleve nazaj ženejo, kamor opoldansko solnce ne sije.

Goveja živina sploh je za mraz bolj občutna, ker je navajena v toplih in večidel tudi pretoplih hlevih živeti; treba je tedaj tudi vedno za to skrbeti, da so goveji hlevi topleji kakor ovčji, toda gledati je, da hlevi niso samo topli, temuč tudi snažni morajo biti; zakaj če je hlev pretopel, se dostikrat primeri, da živina nagloma pogine in da jo zlasti rada bolezen z imenom črm ali vrančni prisad napade.

Tudi goveji živini je škodljivo, če sonce naravnost na-njo sije; ako se tedaj opoldne iz hleva žene, je treba take previdnosti kakor pri ovcah.

Konji sploh za mraz niso tako občutni, ker so ga bolj vajeni; toliko bolj jim pa škoduje presoparen in pretopel hlev, zlasti če morajo več dni zaporedoma v njem ostati.

Bolezni možganov, ktere jih večkrat napadajo, kakor kolar, vrtoglavica, izhajajo gotovo tudi iz tega, ker ljudje mislijo, da hleva ponoči nikoli ne morejo dosti zapreti, da bi kaj sapice va-nj ne prišlo, ko so vendar konji bolj kakor vsaka druga domača živina frišnega zraka vajeni.

Prešiči še manj kakor ovce veliko toploto prenesejo; zlasti poleti ni mogoče, jih na dosti hladnem kraju imeti; zavoljo tega je tudi treba, da hlevi in prostori, kamor se podnevi spuščajo, tako ležé, da sonce po mogočnosti malo na-nje sije, posebno mora pa na tacihi prostorih vedno dovolj vode biti, da se morejo prešiči v njih hladiti.

Nič manj kakor prevelika toplota ni tudi večji mraz domači živini škodljiv; zlasti velja to od mladičev, katerim sploh toplota bolje dé. Prasički in jagnjeta so za mraz silno občutni, in hlevi, v katerih so, morajo vedno dosti topli biti, če ne zadene gospodarje velika zguba. Tedaj tudi ni dobro, da se stare ovce, koj ko se z mrzle pašé in dostikrat vse premočene v hlev vernejo, koj k jagnjetom spusté, ki so domá ostale. Najbolj škodljiv je živini puh in naglo premenjeno vreme; puh je toliko škodljiv, kolikor bolj sogreta je živina, na katero vleče, tedaj posebno potem, ko je mogla živina trdo delati in se sprehajati. Ta škodljivost se dostikrat pri konjih vidi in pa tudi pri družih živinčetihi, ktere v zlo toplih hlevih živé in blizo vrat, okenj in duškov stojé. Živina naj se tedaj v hlevu tako postavi, da mrzla sapa ne puha naravnost na-njo; dostikrat je dosti lesena stena, ktera živinčeto ve staja varje.

Naglo premenjenje toplote je toliko bolj škodljivo kolikor večji je razloček med toploto in mrazom. Navadno mislijo ljudje, da je samo to živini škodljivo, da iz toplote v mraz pride; gotovo je pa, da se morejo živinčeta tudi takrat premraziti in zboleti, če pridejo naglo iz mraza v topel hlev. Zavoljo tega je tudi treba, da se hlevi tudi poleti prevetrujejo, tisti čas, ko se živina sprehaja ali

je pa pri delu, da je kaka škoda ne zadene, kadar se potem v pretople in soparne hleve vrne. Ako zadnjič hlevi niso nezmerno topli, bo malokadaj kakemu živinčetu škodovalo, če prav naravnost iz hleva vèn na mraz pride.

Kadar se ovce zavoljo striženja kopljejo in umivajo, naj se posebno na to gleda, da se potem na toplem in zračnem kraju osušajo; najslabeji kraj za to je hlev, ker se vlažna para, ktera o sušenju iz ovčjega života puhti, ne dá iz hleva spraviti drugač, kakor da sapa skozi hlev vleče; to je pa ovcam nevarno. Ako pa ta para v hlevu ostane, se ovce preveč počasi osušé, in ostanejo toraj predolgo v veliki vlažnosti, ktera je posebno ovcam zlo škodljiva. Te živinčeta je tedaj po mogočnosti varovati, da dež ne gré na-nje, ker ni le volna potem menj vredna, če je dostikrat premočena, ampak tudi marsiktere nevarne kužne bolezni se izcimijo iz tega. Ravno tako je tudi gosta in vlažna megla škodljiva, ker tudi kakor dež moči; skrben gospodar tedaj svojih ovac o megli ne bo na pašo spuščal, ker velika vlažnost zraka k marsikterim boleznim pripomore.

Tudi ostrižene ovce potrebujejo, da se ne prehladé, posebne previdnosti, da se o deževnem in veterinem vremenu koj po strižbi ne ženejo iz hleva, ker jih volna gotovo varuje, za vlažnost in mraz pa so zlo občutne.

Dostikrat peljejo tudi konje koj na vodo, ko od dela vsi vroči in dostikrat v potu vsi mokri domú pridejo; nevarne bolezni iz prehlajenja, kakor kolika, rah, še celó pljučni prisad so dostikrat nasledki take nemarljivosti. Ravno tako je konjem škodljivo, če, kakor se navadno zgodi, vsi premočeni v hlev pridejo in jih nihče do suhega ne obriše. Skrbni gospodar bo tedaj vselej skrb imel, da se vse njegove delavne živinčeta dobro obrišejo in odrgnejo, preden od dežja vse premočene v hlev pridejo, ali pa se vsaj koj potem, ko v svoje staje pridejo obrišejo in razpravijo.

Kako svitel mora biti hlev.

Vsaka živa stvar tekne v svetlobi bolje kakor v tamoti; hlevi naj bodo tedaj svitli ne samo zavoljo tega, da se v njih ložeje dela, ampak tudi zavoljo zdravja živine. Zlasti očém živine je škodljivo, če iz tamnega hleva naglo na sonce pridejo. Ljudje sicer mislijo, da to goveji živini in drobnici ne škoduje, konji pa utegnejo zavoljo tega nevarne bolezni oči dobiti; dostikrat še celó popolnoma oslepé. Nič menj ne škoduje prevelika sončna svetloba sama; torej naj so hlevi tako postavljeni, da sonce živini ne sije ravno v oči; zlasti konjem je to silno škodljivo, kar se lahko iz tega posname, da v tacihi okolišinah dostikrat vertoglavi postanejo, in da konji, kateri imajo že bolj majhno tišavko, (Dummkoller), na preveliki sončni svetlobi še bolj tišavasti postanejo, poslednjič pa še celó znoré. (Dal. prih.)

Šolske reči.

1.

Letopis c. k. ljubljanske nižje realke.

V letošnjem letopisu pod naslovom: „Imena, znamenja in lastnosti kemiških prvin“ nahajamo obširen spis slovensk, ki nas je jako razveselil zato, ker obdeluje znanstveno polje, ktero živo sega v djansko življenje sploh, še posebno pa v obrtništvo in kmetištvo, in ker prav srečno nadaljuje slovensko terminologijo v vedi, pri kateri nam je obdelati še mnogo celine. Rajni Matija Vertovec je bil prvi, ki se je lotil z občno pohvalo dosti težavnega dela; veliko lepe tvarine je spravil nepozabljivi rodoljub na dan, — al veliko nam je vendar še zapustil neobdelanega polja. Marljivi in učeni gospod prof. Miha Peternel mu je srčen naslednik. Izvolil si je, kakor iz omenjenega spisa vidimo, za svoje študije imenoslovje kemiško, in kdor po lastnih skušnjah vé, kako tankega sitica je tû potreba za reševanje novih imen, da od ene strani beseda to prav pové, kar stvar ali lastnost pomeni,

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 20. avgusta 1862.

Poduk

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj storí kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

(Dalje.)

Hlevi morajo biti snažni.

Da živina zdrava ostane, pripomore veliko snažnost, pa ne samo snažnost živine, ampak tudi njene okolice. Ako se živini ne snaži koža, naredí na nji nesnaga skorjo, zavoljo ktere se naredé dostikrat dolge kožne bolezni, in ker se živinčce ne more potiti, se izcimijo tudi notranje bolezni. Posebno delavna živina, konji in voli, se morajo mnogokrat potiti in v prahu živeti, treba je tedaj jih pogostoma čediti in štrigljeti, konje vsaj enkrat na dan, vole pa vsaj trikrat v tednu. Pa tudi živina, ktera je vedno v hlevu, se mora nesnage varovati. Dvakrat v tednu jo snažiti in štrigljeti bi samo takrat dosti bilo, kadar bi se živinčeta tudi pridno kopale in sploh tako gleštale, da bi se ne mogle tako lahko povaljati. Zavoljo tega naj se staje tako naredé, da se more gnojnica, kar je gnoj ne popije, lahko odcejati in hitro odtekati; posebno veliko je pa tudi na stelji in na tem ležeče, da se stelja večkrat nova nastelje. Najboljša stelja je slama, ker gnojnico hitro popiva.

Ako se tedaj slame dosti nastelje in se slama, ktera je bolj onesnažena, vsaki dan proč jemlje, še celó treba ni hleva dan za dnevom izkidati; listje pa popiva scavnico veliko manj in živina se na njem zlo onesnažuje; zavoljo tega se mora vsaki dan drugo listje nastlati, pa tudi živino je treba večkrat snažiti in umivati, če jo gospodar hoče čedno imeti.

Pri konjih je pa vselej treba, zlo premočeno steljo vsaki dan presuševati, čez kaj dni pa druge nastlati. Poleti vsaki dan kidati je že zavoljo tega dobro, da se preveč mrčesov in muh ne zaredí, ktere živino zlo nadlegovajo in ji ne dajo miru.

Tudi volom, kteri se za délo rabijo, je treba večkrat hleva izkidati in kakor konjem slamo nastiljati, ker so frišnega zraka vajeni in pa tudi bolj mehke stelje potrebujejo, da se bolj spočijejo.

V ovčjih hlevih more gnoj brez škode cele mesce ostati; ovce v hlevu niso privezane, tedaj taptajo po z gnojem zmešani slami in storé tako, da se gnoj s slamo bolj zmeša in scavnica globočeje pod slamo pride. Ako se dosti dobre stelje nastilja, ktera vlažnost lahko popiva, in se hlevi dobro prevetrujejo, kadar je drobnica na paši, se ni nobene nevarnosti za zdravje bati. More se tedaj ravno tako tudi s kravami ravnati, če se jim veliko slame nastilja in hlevi večkrat prevetrujejo, zlasti pa, če krave niso priklenjene in se po hlevu prosto gibati morejo.

Ako se kravam vsaki dan izkida, se s tem sicer res nekoliko stelje prihrani; ali tak gnoj ni tako močen, ker se stelja z njim ne zmeša dovolj; pa tudi živina ne leži tako toplo in mehko; posebno na s kamnom ali ceglom vloženih tleh ležati ne tekne živini. Bolje je tedaj, če je

mogoče, dosti slame nastlati, in vsaki dan več nastiljati, gnoj pa večkrat izkidati; tako tudi živina čedna ostane.

Ni pa dosti samo, da je živina čedna; tudi orodje, tla in stene hleva morajo snažne biti. Treba je tedaj živino prav pridno umivati in vselej dobro obrisati, stene hleva vsaj enkrat v letu pobeliti, tla in pod, po kterih živina v hlev in iz hleva hodi, se morajo vsaki teden enkrat počediti. (Dalje prihodnjič.)

Darila za pridno rejo kónj.

Za krajnsko deželo je bila letos v Postojni prvičkrat delitev daril za mlade in stareje lepe kobile. Delitev ta je bila 14. dne t. m. V komisii, ki je razsojevala vrednost pripeljane živine, so po navadi bili c. kr. svetovavec deželne vlade kot vodnik komisije, deželni živinozdravnik, en general, en major in en živinozdravnik vojašk. Da revna notranjska dežela, ktera je nedavno po železnici zgubila vožnjo po veliki cesti, pa se ni še prav krepko prijel kmetovanja, ne bo mogla pripeljati veliko živine za premije sposobne, se je lahko že popred mislilo — in tako je tudi bilo; iz Notranjskega je prišlo v vsem le 7 kobil, dve ste bile iz Gorenskega, dve pa iz Dolenskega. V vsem skupaj je tedaj bilo 11 repov brez žebet, ki so prišle z materami svojimi. Al (razun dveh) je vsa živina lepa bila, tako, da vse kobile, ki so premije dobile, so jih tudi popolnoma zaslužile, razun ene, ktera je premijo le bolj zato dobila, da ljudje vidijo, da komisija ne kaže samo cekinov, temuč jih tudi rada razdelí. Eni žebici ni mogla podariti premije, čeravno je prav lepa bila, pa ni bila še triletna, kakor mora po postavi biti; druga, tudi sicer lepo ustvarjena, je na nogi imela morsko kost, ktera je poerb-ljiva, tedaj pleme kvari.

Prvo premijo z 10 cekini je dobila kobila s žebetom gospodarja Kopača Jakoba iz Vešč (kamniškega kantona), — drugo premijo s 4 cekini je dobila kobila s žebetom gospodarja Jeršana Antona iz Unca (planinskega kantona), — tretjo premijo tudi s 4 cekini kobila s žebetom gospodarja Kolenca Janeza iz Trstenika (mukronoškega kantona), — četrto premijo tudi s 4 cekini kobila s žebetom gospodarja Benkota Franca iz Gradca (postojnskega kantona). Gospodar Sems Anton iz Oreška (postojnskega kantona) je prejel le sreberno svetinjo zato, ker je žebe že čez leto, tedaj čez postavni čas staro. — Med triletnimi kobilami je prejel Ilavar Janez iz Temenice (zatiškega kantona) prvo premijo zato, ker, čeravno je komisija gosp. Deakovo kobilo po krvi bolj žlahno spoznala, kmet svojo živino težje izreja in je Ilavarjeva kobila tudi prav lepa in za gospodarske dela prav dobro ustvarjena; — drugo premijo s 4 cekini je tedaj dobil gospod Deak Janez, posestnik v Senožečah, — tretjo s 3 cekini gospodar Melé Andrej iz Grahovega (planinskega kantona), — četrto pa tudi s 3 cekini gospodar Vonča Balant iz Moš (krajnskega kantona). V vsem skupaj je tedaj razdeljeno bilo 40 cekinov. Vsi gospodarji so razun cekinov prejeli še sreberne svetinje

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 27. avgusta 1862.

Nova cesarska postava

zastran davka za vino, mošt in meso.

Srečno je odvrnjena tista postava od 12. maja 1859, ktera je bila toliki strah vsem deželam, ktere je zadevala. Ta nova postava, ki jo je nasvetoval državni zbor in ki so jo cesar 17. dan t. m. potrdili, zadobi o vseh Svetih letošnjega leta veljavo. Od tega dneva naprej se ima v vseh deželah, ktere ta postava zadeva, zavžitni davek od vina, mošta in mesa spet po tistih postavnih odločbah poberati, ki so bile pred 1. majnikom 1860 veljavne, toda po sledeči tarifi:

Vinski davek.

Tarifa za vino, mešto, mošt vinski in sadni na deželi:

Za vino sploh, in sicer za avstrijsko vedro z 40 bokali 1 gold. 40 kr.

Drugač pa je

za štajarsko deželo

za tiste okraje in soseske, kjer se vino nižje vrednosti prideluje in ktere so v posebnih razglasih zaznamovane; tu se od vedra (z 40 bokali) le odrajuje 1 gold. 5 kr.;

za krajnsko deželo

ravno tako 1 gold. 5 kr. za tiste okraje (kantone) in soseske Notranjskega in Dolenskega, ktere so po dozdej oklicanih razglasih zaznamovane, da se v njih vino nižje vrednosti prideluje;

za Primorje

ravno tako 1 gold. 5 kr. za tiste okraje in soseske, kjer se vino najnižje vrednosti prideluje,

za tiste okraje Goriškega, Gradiške, Istre in kvarnerske otoke, kjer je v primeri vino cenejše kakor v drugih okrajih teh dežel, pa le 87 $\frac{1}{2}$ krajc. od vedra;

za žonto 35 krajc. od vedra.

Tarifa za vino, mešto, mošt vinski in sadni v mestih, kjer se zavžitni davek odrajuje.

Od vedra vina za dunajsko mesto 2 gold. 40 kr., — za vse druge mesta, kjer se zavžitni davek odrajuje, 1 gold. 80 kr.,

od vedra vinskega mošta in vinske mešte za Dunaj 1 gold. 60 kr., za druge mesta 1 gold. 20 kr.,

od vedra sadnega mošta za Dunaj 72 kr.; za druge mesta 54 kr.

Mesni davek

za klavno živino in meso na deželi:

Pri tem davku so tri tarife. 1. tarifa obsega vse take kraje, ki imajo čez 20.000 duš, — 2. tarifa take kraje, ki imajo od 10.000 do 20.000 duš, 3. tarifa pa vse druge z manjšim številom prebivavcov.

Od vsakega vola, bika, krave in teleta čez leto starega v 1. tarifi 4 gold. 20 kr., v 2. tarifi 3 gold. 15 kr., v 3. tarifi 2 gold. 10 kr.

od teleta do enega leta v prvi tarifi 70 kr., v drugi 52 $\frac{1}{2}$ kr., v tretji 35 kr.,

od ovce, ovna, koze, kozla, koštruna v prvi tarifi 26 $\frac{1}{2}$ kr., v drugi 21 kr., v tretji 14 kr.,

od jagneta do 25 funtov, kozličkov in sesnega prasička v prvi tarifi 17 $\frac{1}{2}$ kr., v drugi 14 kr., v tretji 9 kr.,

od mladega praseta od 9 do 35 funtov v prvi tarifi 52 $\frac{1}{2}$ kr., v drugi 35 kr., v tretji 26 $\frac{1}{2}$ kr.,

od prešiča čez 35 funtov brez razločka v prvi tarifi 1 gold. 5 kr., v drugi 79 kr., v tretji 52 $\frac{1}{2}$ kr.,

za frišno, suho in osoljeno meso, za salame in druge klobase od centa v prvi tarifi 87 $\frac{1}{2}$ kr., v drugi 70 kr., v tretji 44 kr.

Poduk

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj stori kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

(Dalje.)

Klaja domače živine.

Paša.

Skoraj največ bolezen živine izvira iz klaje sploh. Ali tekne zdravju živine to, da si na paši sama svoje krme (klaje) išče, ali da vedno v hlevu ostane in se ji ondi klade, se ravna večidel po tem, kako leži in kakošna je paša. Dasiravno zadene tudi na paši živino večkrat kaka škoda po vremenu, kakor če se v hlevih redi, hlevi vendar niso vselej taki, da bi zdravje živine v njih tudi škode ne trpelo. Nazadnje vendar le to, kakošna je kmetovanje, razsodi, ali morajo živinčeta na paši ali v hlevu svojo kermo dobivati. Bodi pa živina na paši ali v hlevu, obvaruje se bolezen, če se z njo prav ravna.

Ako se živina samo zavoljo tega na pašo spušča, da se na nji pregiblje in čisti zrak uživa, mora paša tako ležati in napravljena biti, da živini tekne. Da se parkljem in kopitom živine škoda ne godí, ne sme paša kamnitna biti, pa tudi ne močvirna in blatna.

Mlake in stoječe vode, ktere se poleti počasi suše in veliko škodljivost iz njih v zrak pride, se morajo odpeljati in na suho djati. Paša mora za število živinčet, ktere se na-njo gonijo, dosti prostora imeti, da se more živina, kolikor je mogoče, po nji prosto sprehajati. Da se živina preveč ne utruji, in da je zlasti poleti vročina in prah preveč ne nadlegujeta, mora paša blizo sela (vasí) in daleč od prašenih cest biti. Da imajo živinčeta o naglem hudem vremenu in dežju, zlasti pa tudi o veliki vročini kam iti, je prav dobro, pašo z drevjem obsaditi ali pa saj šupo narediti, ktera ima streho; enako je dobro, da skozi pašnike čista voda teče, ali pa da se more živina vsaj na koritih pri studencih napajati.

Dasiravno živina ne živi samo od paše, je vendar vselej treba, da so pašniki snažni; zavoljo tega se mora gnoj vsaj raztrositi, še bolje je pa, če se s pašnika spravi in nekoliko deleč od njega na kupe deva. Tudi škodljive in marsiktere strupene zeliša, ktere se prav rade na slabo oskrbovanih pašnikih vgnjezdjujejo, kakor tudi osat in germiče se morajo poruvati, in majhni trud se bo vselej dobro

splačal, če se spomladi zemlja zrahlja in z dobrim travjim semenom obseje.

Škodljivo je živino na pašo goniti o hudem dežju ali o mrzlih vetrovih, ravno tako, dokler rosa in slana na pašniku leži; posebno ovce se morajo varovati, da s slano poparjene trave ne žrejo. Dobro bi bilo tedaj vselej tako dolgo čakati, da se rosene ali od slane poparjene tla vsaj nekoliko posuše, preden se ovce na pašo ženejo; če pa ni mogoče, toliko časa čakati, naj se dá živini nekoliko suhe klaje, preden gré na pašo, da ne plane prehitro po mokri travi.

Ako je take previdnosti že pri pašnikih treba, kateri so prav za prav le sprehajališča živine, je bo še bolj treba, kadar si morajo živinčeta ob enem tudi živeža iskati. Zlo škodljivi so tedaj drobni in goveji živini posebno pašniki, kateri globoko ležé, potem močvirni in mahovni, kakor tudi taki, kateri so še le pred kratkim pod vodo stali.

Konjem najbolj tekne paša na ne preveč ne premalo suhih, grmičastih gričih, na katerih visoka, sladka trava raste in blizu katerih je voda.

Za govejo živino se podajo posebno travniki na gorah in nizkih planinah. Govejo živino v gojzdihi pasti je bolj škodljivo kakor koristno; bolje tekne paša na izsečenih prostorih z visoko travo.

Ovcam teknejo najbolj visoko ležeči suhi pašniki z dišečo travo.

Dostikrat se zgodi, da živina na pašnikih za njeno krmenje odločenih ne dobiva dovolj živeža, tako, da res strada in zavoljo tega tudi lahko zbolí. Pa tudi na mastnih pašah, h katerim se morajo deteliša šteti, se mora gledati, da se živina ne preobžre. Kaj lahko se preobžró ovce, ktere so skozi zimo tako rekoč izstradane, potem pa naglo na mastno pašo pridejo, ali pa se poleti na obile strnišča zapodé, ko jim je na njih navadnih pašah krma že pošla.

Pašniki utegnejo pa tudi zavoljo tega živini škodljivi biti, ker na rastline na njih kaka škodljiva strupena rosa, rija ali snet pride ali je pa veliko mrčesa, kakor pajkov, uši itd. na njih. Vrh tega se mora živina od krmenja v hlevih na pašo počasi in tako tudi od življenja na paši se počasi krmenja v hlevi privaditi, tako da dobiva živina v začetku, preden od doma gré, nekoliko suhe krme, pozneje pa, ko se ima paše odvaditi, naj se ji vselej nekoliko suhe klaje dá, kadar se domú vrne.

Med vsemi pašami so pa največidel paše na gmajnah zdravju živine najbolj škodljive. Tu so namreč skoraj vse škodljivosti nakopičene. Večidel so le pusti prostori, kateri niso za nobeno drugo rabo, za gmajne odbrani; nihče jih ne obdeluje in živina dobiva na njih komaj toliko, da more živeti. Ker gonijo vsaktero domačo živino na-nje, se ne puli samo med sabo za pičo, tudi zgodi se dostikrat, da živinče drugo pokvari. Posebno pa povekšujejo gmajne nevarnost za razširjenje kužnih bolezni med vso živino kakega kraja. Previdni gospodar bo tedaj svojo živino samo tedaj na gmajno pustil gnati, kadar bo prepričan, da je vsa živina njegovega kraja zdrava, in kladel bo v hlevu še vedno toliko, da bo imela dosti živeti.

Krmenje v hlevu.

Ako imajo živinčeta v hlevu krmo (klajo) dobivati, ne pomaga samo to, koliko in kakošne krme dobivajo, da jim dobro tekne, temuč tudi to, kako se jim krma napravlja, o katerem času jo dobivajo, in kaj se h krmi še primeša.

Sploh menda je znano, ktera krma tej, ktera pa tej bolj tekne; al kdor ima skrb, da njegova živina zdrava ostane, bo tudi razsodil, ktera klaja naj se živini daje, ker se dostikrat vidi, da ostanejo živinčeta o še tako razni krmi zdrave, če se namreč nobena previdnost iz nemar ne puša, ktere je pri krmenju sploh treba. (Dal. prih.)

Šolske reči.

Glavne šole: deške in dekliške.

1. Dekliška šola pri Ursulinarjah.

Kakor imenik letošnjega leta kaže, so častitljive naše gospé nune imele spet šole prav polne. Bilo je v tako imenovani unanji šoli 798 učenk, v notranji 163, to je, takih, ki stanujejo tudi v samostanu pri nunah. To je znamenje, da nunske naše šole uživajo veliko zaupanje pri starših, ki so ga res tudi po pravici vredne. Iz večletnih skušinj vemo, da šolarce nunske se mnogovrstnih reči prav dobro naučijo; le ena velika napaka je ta, da slovenščina, ki se pridno uči v unanji šoli, je celó zanemarjena v notranji šoli. Res je sicer, da nekim trem učenkam, katerih starši so za to prosili, se je dajal nauk v slovenščini, — al to ni dosti. Če nam še nobena živa duša ni vzroka povedati mogla: zakaj je ta razloček med unanjo in notranjo šolo, tako ga tudi mi, naj ga iščemo tudi z lučjo, nikjer najti ne moremo. Znabiti, da nam kdo poreče: „v notranji šoli je nauk za trdo nemške ali laške učenke, ki ne potrebujejo slovenščine“. Dobro! če ga te ne potrebujejo, — zakaj pa ga zavolj teh odtegujete domačim? Kaj ga te, ki bojo kadaj gospodinje, ne bojo morebiti potrebovale? in kaj ni vsakemu domačemu človeku dolžnost, da zná čisto svoj materni jezik, ki je toliko vreden kakor vsak drug. Slišali smo že starše se zavoljo tega pritoževati, da ne znajo njih deklice pravilno jezika slovenskega. Če so pa nasproti tudi nekteri naših starišev še tako slepi, da ne cenijo svojega maternega jezika z navadnim izgovorom, da ga njih otroci „že znajo“ in da to ni „nobel“, ne sme šola take abote podpirati, sicer bi mogli tudi marsikaj posnemati, kar nektera prismojena gospóda počenja: ne bilo bi treba moliti pred jedjó in po jedí, ne bilo bi treba moliti na ulicah, kadar zjutraj, opoldne ali na večer angeljsko češčenje zvoní itd. Vse to sedanji čas ni „nobel“. Če Vas tedaj, častitljive gospé, domovina o tem kruha prosi, ne dajte ji kamna kakor mačohé, — ne delajte nehoté propagande za nemškutarstvo v notranji šoli, — ne okamenujte nehoté mladih src za božjo domačo stvar, ki ga jezik imenujemo, — bodite pravične tudi svojemu lastnemu rodu! Ne zapoved ne prepoved človeška naj Vas v tem ne vodi: edina četrtá zapoved Božja v vseh svojih razdelkih naj Vam je vodilo! — Ako pogledamo pisavo imenika, veseli rečemo, da je velik korak naprej storil od prejšnjih; prvič že v tem, da je saj za priimke prevzel latinske (slovenske) pismena; in drugič s tem, da so imena slovenskega korena večidel tudi prav slovniško slovensko pisane; ktere pa niso, temu ni vodstvo krivo, ampak druge oviravne okolišine, ki bodo sčasoma zginile. Po naši misli je edina prava pot, ako hočemo kdaj pravični biti narodu našemu slovenskemu zastran pisave imen njegovih, to, da jih pišemo z latinskimi pismeni; zakaj le tako zamoremo v lepem licu podati imenik slovenskih, italijanskih in nemških imen, in dati vsacemu, kar mu gré. Nemške, to je, gotiške pismena s slovenskim in italijanskim imenom toliko pristjejo kolikor zajcu boben; nemškim imenom se pa tudi latinske črke tako dobro priležejo, da je že dokaj knjig, čisto nemških, z latinico tiskanih po nemškem svetu. Le z latinico se slovenske, italijanske, nemške in vsakoršne imena lično strinjajo, gotica pa, ker je pisava brez vse estetike, oči vseh narodov žali, le Nemcom ne; kdor tega ne verjame, naj nunske in šentjakopske perijohe primerja z normalkinimi!

2. C. k. normalka.

Normalka naša se je v vsem védla po starem. O tem nam ni tedaj tudi nič novega reči. Nje imenik je pa celó za en korak nazaj drknil, ker je vse nemško, še celó italijanske imena, ki so bile v prejšnjih večidel v latinici tiskane. Tudi tem se je letos odvzela stara pravica. Kako se pristje slovenskim imenom gotica, naj naši braveci sami posnamejo

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 3. septembra 1862.

Sej pšenico zgodaj, da ti je rija in medena rosa ne napadate.

Umni kmetovavci so se prepričali, da se rija in medena rosa pšenici odvrne, ako se, kar je moč zgodaj poseje. Pri nas hitijo kmetovavci v jeseni s setevjo tako, da jo že kake 3 tedne pred sv. Mihaelom sejejo. Preden sv. Mihael pride, je že večidel vsa pšenica posejana, če le setve ne zadržuje neprenehano deževanje ali kakošne druge overe. Ržena setev mora navadno čakati, dokler se pšenica večidel ne poseje. V poprejšnjih časih, ko se ni toliko pšenice sejalo, je bilo v tej reči vse drugače. Ko se je večidel rž že posejala, se je začela potem še le pšenica sejati. In po tem takem se je začela pšenična žetev potem, ko je bila rž že požeta; zdaj mora pa rž dostikrat čakati, in pride na vrsto, ko je že pšenica požeta, da ni prezrela in da se ji preveč zrnja ne otrése.

Začnimo tedaj pšenico zgodaj v jeseni sejati, in to delo moramo tako-le opravljati, če hočemo zgodnjo in bogato žetev. Novina, ki je čez leto v prahi ležala, in njiva, na kateri je, postavimo, ogršica rastla, ki je za pšenično posetev namenjena, se morate zadnji teden mesca vélikega srpana (avgusta) za posetev preorati, da se oralna zemlja nekoliko posede. Preden se jame pšenica sejati in preden se setev dovrši, se morajo ostanki plevéla in strnišče z njive potrebiti, da se more pšenica brez vsega zadržka posejati. Kdor hoče pšenico na krompirišče ali repišče sejati, jo mora na krompirišče popred kakor na repišče sejati, zato se mora tudi krompir ali drugo korenstvo že pred ali saj okoli sv. Mihaela pokopati, da se koj za tem na spraznjeno njivo pšenica poseje. Poznejo setvo marsiktera napaka vremena zadene; ker tudi se mora gosteje sejati, je tedaj več semena potreba, gosteja posetev pa se tako ne ukorenini kakor bolj redka in potem takem tudi tako bogatega pridelka ne donaša, kakor una.

Allg. L. u. F. Z.

Gospodarske skušnje.

(Pri obsajanji ozkih potov s sadnimi drevesi) se mora le ena stran z drevesi zasaditi in sicer: če drži pot od jutra proti večeru, naj se sadijo na južni strani; pri tistem potu pa, ki drži od juga proti severju, posadi jih na večerno stran, da ne bodo njivam več sence kakor cesti prizadjale. To bi bila napaka, kajti kap z dreves sadeže preveč zamoruje, in manj je pridelka potem. Ob cestah naj se tudi le bolj take drevesa sadijo, ki bolj kviško (v piramide) kakor na širjavo rastejo.

(Mohor res dobra klaja). Mi imamo letos jako slabo letino; sena smo malo, otave pa nismo celó nič dobili; pšenice in rži je na slami več kot lani, al žalibog! zrnja pa na pol manj, ajda je slaba, koruza ravno taka, krompir je lep. Slaba nam poje, posebno za živino bo hudo. Jaz sem letos tudi v „Novicah“ priporočani mohor sejati, ki se je v tej veliki suši kaj dobro obnesel; dobra klaja je; konji ga kaj radi žrejo; priporočam ga tedaj vsa-

kemu. Ob enem pa se tudi gospodu Terpin-u, predsedniku krajske kmetijske družbe lepo zahvaljujem, da so mi blagovoljno semena poslali.

Iz Iljašove.

Janez Kralj, posestnik.

Poduk

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega da ne zbolí in zastran tega, kaj naj stori kmetovavec kadar mu živina zbolí.

(Dalje.)

Koliko klaje gré živini.

Koliko klaje živini gré, se ne ravna samo po velikosti živine, temuč tudi potem, kakošna je in kako se rabi krma; zakaj živina naj ne dobi samo toliko živeža, kolikor ga za življenje potrebuje, temuč še toliko več, kolikor je treba, da more storiti, kar človek od nje terja. Ako hočeš, da ti bo konj bolj težke dela opravljal, mu moraš tudi več tečnega živeža dajati, kakor pa konju, kateri cele dni v hlevu stoji; brejo kravo, ktera mora v svojem telesu mladica rediti, zraven pa še tudi mleka dajati, moraš bolje rediti, kakor pa kravo, ktero imaš samo zavoljo mleka. Zdravju živine silno škodljiva vraža je tedaj, da morajo vse živinčeta enega plemena enako veliko klaje dobivati.

Premalo klaje je živinoreji največa škoda; kmetovavec nima samo velike zgube, ampak tudi živino napadejo bolezni, ktere se sicer ne izcimijo naglo in se ne spoznajo koj; prihajajo pa bolj in bolj hude in spodkopujejo zdravje živini tem več, čem dalje trpé. Prvo pravilo (regeljca) bodi vsakemu kmetovavcu, kateri hoče zdravo živino imeti, da naj raje manj živine redí, pa to naj dobro redí. Veliko živinčet mu ne pomaga nič, če nima toliko krme, da bi jih mogel tudi tečno rediti. Ne sodi pa krme po večem ali manjšem kupu, ampak na to posebno gledaj, ali je krma dosti redívna ali ne. Tako, postavimo, je vsakemu znano, da slama malo redí; daj jo živini veliko veliko, še celó toliko, kolikor je more požreti, živina se ti bo pa vendar slabo redila. Ravno taka je s krompirjem. Ako bi se živini krompir brez vsega družega dajal, bi ga, da bi se nasitila, veliko potrebovala, ne zredila bi se pa vendar ne, ker krompir malo prave moči krvi dá, če po njem tudi živina vampasta postane. Pri klaji mora tedaj kmetovavec tudi gledati, kako je redívna, ako hoče, da se mu živina po volji redí in da mu zdrava ostane. Prepičla reja je živini škodljiva, pa ravno tako ji tudi pretečen živež marsikako škodje, posebno če ga živina ni vajena, če se hitro od pičlega do zlo tečnega živeža prestavi, ali če se za drugačne dela rabi, kakor je bila vajena. Tako se dostikrat primeri, da začnejo konji za smoliko ali koliko bolehati, kateri so bili pred menj tečne krme vajeni, pa so naglo druge dobili. Ravno tako se lahko dostikrat vidi, da prav lahko konja klati začne, kateri je svojemu delu primeren živež dobival, pozneje pa več dni ni delal in vendar ravno tak živež imel. Kakor konjem, čeravno ne tako očitno, je tudi drugi domači živini škodljivo,

če jim začnejo naglo boljšega ali pa sploh drugega živeža klasti, zlasti pa skušnja uči, da breje krave in ovce rade zvržejo, če se jim krma naglo premeni.

Kakošna mora biti klaja.

Vsaka krma, bodi si kakoršna koli, mora dobra in živini primerna biti, če ne, ji ne tekne. Ako pride med krmo kaj, česar želodec ne more prebaviti (prekuhati), kakor drobno kamence, prah, pesek itd., živina ne zbolí samo lahko, ampak še celó poginiti mora dostikrat zavoljo tega. Dasiravno v začetku ne tako očitno, škodje živini tudi premočeno seno ali slama, premerl, gnjil ali kaljiv krompir in repa, droževje, katero je bilo premalo iztiskano ali predelano, in je torej še dosti vinskega cveta v njem, moljavo zernje, premalo preležano seno, pred kratkim še le požeto zernje žita in sočivja, mokra detelja, ktera se še le pari, in druge take mastne trave, potem sploh zeliša, na ktere je kaka škodljiva strupena rosa ali bolezen prišla. Posebno se ravna dobrota kerme po kraji, v katerem je bila spravljena. Tudi dobra klaja utegne škodovati, če se v prašenih, vlažnih ali zatuhlih krajih hrani, skozi ktere nikoli nobena sapa ne potegne. Zavoljo tega naj se spravlja klaja na odrih nad hlevi samo tedaj, kadar je hlev ali obokan (velban), ali pa je leseni strop dobro zapažen, da para iz hleva ne more skozi strop. Tudi cevi za odganjanje soparice, kjer jih imajo, ne smejo pod streho napeljane biti, ampak skozi streho morajo iti. Ravno tako se morajo line, skozi ktere se klaja znad hleva v hlev meče, dobro zapreti dati in morajo tako dolgo zaprte biti, dokler jih ni treba odpreti.

Kakor domača živina ni vsa enega plemena, tako tudi ne tekne vsaka klaja enako; tako se podá zernje, kot poglavitni živež, bolj konjem kakor ovcam in geveji živini, katerim se le o posebnih priložnostih, postavimo, pred spojem bolj za priklado kakor kot živež daje. Kisla trava in seno s te trave se prileže konjem prav dobro, manj pa goveji živini, dasiravno je tako seno manj tečno kakor sladko; ovce pa skoraj gotovo zbolé, če tako seno vedno uživajo.

Sočivje je prav rediven živež, pa želodcu je težek, ne sme se ga tedaj toliko živini dajati, kakor zrnja žita. Pa tudi zrnje ni vse enako redivno; postavimo, če gospodar svoji živini ovsa ali rži ali turšice daje, ji mora tega zrnja vselej bolj po malem dajati.

Listje skoraj vseh dreves, kakor tudi njih mladike, ktere živinčeta posebno na pašah v gojzidih kaj rade oberajo, ne redé samo malo, temuč goveji živini in drobnicam je dostikrat še celó zlo zlo škodljiva krma. Tudi korenine in korenstvo kakor repa in krompir utegnejo škodovati, če jih živina preveč dobiva, ker so želodcu pretežke zavoljo tega, ker jih želodec ne more prekuhati. Ravno tako utegnejo za krmenje olarske (prajarske), žganjarske droží, ostanki cukrarnic škodljive biti, zlasti pa konjem.

Razun dobrih paš in sená, ki se na travnikih s sladke trave nakosi, sploh ni klaje, ktera bi dobro redila, ob enem pa tudi želodcu nadlege ne delala; zavoljo tega je dobro, med bolj slabo klajo vselej tudi nekoliko mrve (sena) primešati. Kadar pa gospodar svoji živini sploh ob enem času razno klajo ali pa eno poleg druge klade, jo mora vselej tako zmešati, da živina ne dobiva samo potrebnega živeža, temuč tudi, da se ji želodec dosti napolne, tako da se popolnoma nasiti. Zavoljo tega zrnje ni za govedo in za ovce; kajti zrnje sicer dobro redí, velicega želodca teh živinčet pa vendar ne napolne in torej tudi dosti ne nasiti. Najbolje je zraven še sena dati. Ako pa druge sorte krme že tako močno redé, se jim mora kaka druga manj tečna krma primešati, postavimo, slama. Zlasti takrat je take primeši zlo treba, kadar se živina z žlampo redi, ker živina utegne sčasoma, pa zlo nevarno zboleti.

Dostikrat napravljajo krmo, da bi bila živini bolj

prijetna ali pa bolj prebavljiva; tako ji krmo dostikrat razrežejo, kakor slamo (rezanico), repo, krompir, večkrat jo s kropom poparijo ali skuhajo, večkrat jo okisajo ali osolé ali sicer tako ali tako napravljajo. Kadar dobiva živina toplo pijačo, je sploh skrbeti, da pijača ni pretopla, ker živini želodec in čeva omagajo, če preveč in pregorke pijače dobiva; nasledki tega so marsiktere bolezni. Tako umetno narejene krme ne smejo predolgo na zraku stati, ker se rade skisajo; to pa živini ni samo neprijetno, ampak tudi zbolí lahko. Sploh naj gospodarji pri vsakeri krmi, ktera se more skisati, kakor pri tako imenovanem rujačem senu, ktero se samo po sebi sogreje, ali pri mokri detelji, skrbno gledajo, da se kisanje o pravem času ustavi, ali pa da se krma še le potem živini klade, ko se je že popolnoma skisala. Sicer se krma lahko spridi in živina ne mara za-njo, če jo pa zavoljo lakote uživa, mora pa zboleti.

Kadar dobiva živina osoljeno krmo, je treba posebno za to skrbeti, da ima tudi dosti pijače. Po slani krmi je namreč živina žejna, in če se dosti ne napaja, utegne celó zboleti. (Dal. prih.)

Natoroznanske reči.

Kako se razširjajo rastline in živali po svetu.

Dozorelo seme ne odpade deleč od rastline, če ga ne odnese veter, voda ali kaka druga moč; in živali, ko so se rodile, ne poslové se rade od rojstnega svojega kraja, dokler jih ne prežene kaka neugodnost ali uima. Gotovo je, da je tako razširjanje sila počasno, vzlasti, če se različne rastline razširjajo po poedinah rastlinah, živalske plemena po posamnih parih.

Kar se tiče rastlin, najhitreje jih razširja vihar in voda. So semena, ktere so krilate, nekako kosmate, kocinaste in lahke, tako da jih vzdigne vetrovna moč, in odnese veliko milj deleč. Mnogotere druge sprejmejo potoci, reke, morski valovi, pa jih odnesó v najdaljne kraje, kjer jih izročé zemlji v krilo. Voda jih vrže na obrežje, odkodar se mnogotere plodé naprej o novem kraji; vetrovi, ti jih pa samí razsejajo na deleč in na široko povsod okoli. Odtod tedaj, da se prikažejo zelišča na tacihi mestih, kjer malo prej ni bilo ne duha ne sluha o njih.

Živali se preselé, če jim rojstna zemlja ali če jim podnebje ne ugaja. Jim namreč zmanjkuje živeža, potrebnega zavetja, morajo si ga poiskati drugej in hité torej v tuje kraje. Včasí se jih preseli cele družine, preden nastane zima. Nekteri tiči zapusté leto za letom ledene krajine severne, kadar se zima povrne, pa dojdejo k nam, ker tu mraz ni tako hud. Nekterim ticam pa je premrzlo naše obnebje pozimi, postavimo: lastovkam. Zato beže drugam čez zimo; pri nas ne bi imele živeža. Al vrnejo se zopet na spomlad, ko zgine snežena odeja in se stopí led, solnce gorkeje sije ter zbudi razne žužke, kteri so za živež urnim, priljubljenim tičicam.

Kadar je v severni Ameriki zima huja ko navadno, preselé se črni medvedje in leverice v prijazniše, topleje kraje — doli v zedinjene države. Ravno tako severni jelen zapustí Sibirijo, divji osel Perzijo v prehudi zimi. Nektere živali se podajo drugam in umaknejo mrazu, zato da laže nesó jajca in mlade imajo, postavimo: slanici, vahnje (Schellfisch), nektore želve, raci itd. Ropne zveri in živali, ktere od teh in enacih živé, morajo za njimi. Medved, ta že; morski volkovi, ti tudi; in mnogo mesojednih tic.

Žužkov se zaredí časi tako obilo, da jim hrane pomanjkuje zaradi preobilnega zaroda. Morajo torej drugej se vseliti. Znane so kobilice selivke. Teh zdaj pa zdaj priletí, da je vse črno, iz Azije z rodovitnih, romantičnih, tartarskih planjav čez Rusko, Poljsko, Nemško, in leté celó gori do Angležkega. Kadar in kjer se spusté na tla, pokončajo in opustošijo vse: poljščino, drevje, sploh kar je zelenega, tako da dostikrat lakota nastane.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četrto leto 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četrto leto 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 10. septembra 1862.

Zakaj žito poléga, in kako to odvrniti?

Spisal Pet. Nik. Feuser.

Vsak vé, da plohe in viharji žito na polji povalijo, zlasti kadar je veliko zrastle. Al tega pa ne vé vsak, da žito poléga še bolj zavolj družih notranjih vzrokov, to je, zavoljo nekake bolehnosti bilk.

Oglejmo le dobro bilke povaljenega žita, pa bomo vidili, da so nekako ličju podobne in mehke. To pa izvira samo iz tega, da bilka ima premalo kremene kisline (Kieselsäure) v sebi, ktera je važen del našega žita. *)

Žito polega večidel:

1. na polji z obilo rodovitno in dobro zemljo (črno prstjo ali gnjilovico), ktera ima veliko organskih (živih), pa v primeri premalo neorganskih (kamnitih, rudninskih) drobcov v sebi. Tako že z mlado bilko vred raste bolezen, da ni tako močna, da bi mogla sama sebe nositi in jo dež in veter lahko vrže;
2. poleže pa žito tudi rado zlasti takrat, kadar je letina deževna. Notranji soki le tedaj morejo iz korenin se podajati kviško v perje, kadar to zamore dosti vodenih reči iz sebe puhteti, — to pa je tedaj mogoče, kadar vreme ni deževno in mokro. Če je pa vreme mokro, ne morejo ti soki tako na kviško, kakor bi treba bilo, in tako se bilka ne napaja rodovitnih notranjih sokov — kremene kisline — po potrebah, zavoljo tega pa zaostane v móči, da jo vsaka unanja uima potem lahko vrže.

Kako se odvrne poleganje žita?

Da gospodar ne more škodljivega vremena zabraniti, to vsak vé, — tedaj vse, kar more storiti, je to:

1. da gospodar kolikor mogoče globoko orje, da zamore žito svoje korenike globokeje v zemljo vriniti in jih po zemlji razprostiti, kjer dobivajo potrebne kremene kisline in trdnejše stališče.
2. Da se na takem polji, kjer rado polega, spomladi, preden v bilke gré, žito enmalo pokosi; rodovitni soki po tem takem ne lezejo toliko v perje, ampak ostanejo bolj v notranjem životu rastline in bilkah njenih. Žito raste potem bolj počasi, se bolj kremene kisline napoji, močnejšo bilko dobí in vrže ga vsaka sapa in vsaki dež.

Poduk

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj stori kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

(Dalje.)

Kdaj naj se živini klade.

Silno veliko pripomore to k zdravju živine, da dobiva o svojem času živež. Ne dá se sploh reči, kolikrat in

o katerem času je najbolje, živini v hlevu klasti; toliko pa skušnja uči, da živini veliko bolj tekne, če se ji večkrat, pa manj na enkrat krme daje. Živini tudi bolj tekne, če dobiva svoj živež o gotovem času, kakor pa, če se ji klade, kadar komu v misel pride. Tudi na to se mora vselej gledati, da ima živina, ko se je nasitila, dosti pokoja, da prežvekuje ali prebavlja. Posebno pri konjih se to dostikrat iz nemar pušča, ker jih marsikdaj, in še celó koj po obilni klaji za težke dela vprežejo. Tudi voli morajo prav velikokrat koj potem na delo, ko so se napasli, dasiravno potrebujejo za prežvekanje več pokoja.

Še nekaj družega se terja od gospodarja, kateri hoče zdravo živino imeti, in to je: snažnost jasel, korit in posód za napajanje. Treba je tedaj tudi ostanke ne použite klaje vselej in pri vsaki živini skrbno odpravljati, preden se ji druga krma dá. Prav posebno je pa treba, da so korita snažna, če dobiva živina poparjeno ali sicer kakošno krmo, ktera se rada skisa. Taki ostanki namreč se vselej skisajo, če več časa v koritih ostanejo, in škodjejo živini, kadar mora z novo krmo tudi stare spredene ostanke užiti.

Živina potrebuje soli.

Da živina ložeje prebavlja, ji dajejo soli. Gotovo je, da zlo k zdravju živine pripomore, če včasi soli dobi, in nobenemu gospodarju bi se ne smeli denarji za sol smiliti, s katero more svojo živino zmirej zdravo ohraniti. Pa tudi tukaj je skrbnega ravnanja treba; zakaj preveč soli je tudi živini, zlasti ovcam škodljivo. Dobro tedaj ni, živini cele ploše soli pokladati, da jo liže, ker se potem navadi in je dostikrat želí, samo da bi se s soljo igrala, ne pa da bi jo za potrebo lizala. V ovčarijah tudi ni dobro, kos soli kam obesti, kterege morejo ovce lizati, kakor se jim poljubi, ker so tudi tū le nektare živinčeta skori vedno pri soli, druge pa nikoli do nje ne morejo priti, da bi jo lizale. Zavoljo tega je bolje, da se živinčetom soli dá, kolikor je prav; daje se pa sol med otrobi ali s kako drugo grenko šupo, kakor z elcijanom, kolmežem, brinjem v korita ali se pa natrese na krmo ali stopi v vodi in drugih pijačah. Goveji živini se daje sol večkrat v tednu in rajta se en funt za živinče v mescu; ovcam se daje sol večidel le enkrat v tednu, in sicer 1 do 1½ lota za odrasčeno ovco. Več soli se daje živini, če ima manj dobro in za-njo manj prijetno krmo, tedaj takrat, kadar se ima živina s paše k suhi krmi prestaviti, ali kadar se pita.

Pijače.

Kar se tiče vode za pijačo, tekne živini najbolj mehka voda. Ako živina delj časa trdo vodo pije, ji utegne želodec oslabeti in še celó zboleti utegne. Dobro bi bilo tedaj, da bi se trda voda živini nikoli ne dajala, preden se ne ustoji delj časa na zraku. Ovce in konji tudi nikakoršne skaljene vode ne pijejo radi, skrbí naj tedaj gospodar za to, da dobivajo po mogočosti čisto vodo za pijačo. Goveja živina ni tako zbérčna, dasiravno poželjivost, gnjilobno ali solnato vodo, kakor postavimo, iz gnojnice piti, razodeva,

*) V nekem popisu laške dežele Sardinije smo ravno te dni brali, da ondi pšenica 60, 80 pa tudi 100terno zrno daje, in da so bilke ondašnjega žita tako močne, da pšenica nikdar ne poleže. Vred.

Obrtnija in národna šola.

Glej, stvarnica vse ti ponudi,
Le jemat' od nje ne zamudi;
Lenega čaka
Strgan rokav,
Palca beraška,
Prazni bokal! Vodnik.

da ima živina pokvarjen želodec; treba je tedaj živini soli dati. Vsaki živini je voda iz močvirij, luž in majhnih bajerjev škodljiva, zlasti ovcam; ako pa ni mogoče ubraniti, da bi živina take vode ne dobivala, je prav dobro, ji vode dati, v kateri je nekoliko soli raztopljene, preden gré na pašo, ker se potem bolj slabe vode na paši ne loti.

Konji in goveda ljubijo manj mrzlo, še celó nekoliko prestando vodo; zlasti pri poparjeni krmi se mora gledati, da živina ne dobiva premrzle vode, ker je ni vajena; zavoljo tega je tudi snežnica govedom in konjem škodljiva. Ovce imajo pa rade bolj mrzlo vodo in ne škoduje jim tudi ne, če si svojo žejo s tem tolažijo, da sneg ližejo.

Kakor pa čista mehka voda zdravju živine dobro tekne, tako utegne preveč vode, ki se ji v krmi ali pa za pijačo daje, marsikako škodovati. Koliko vode naj tedaj živina dobiva, se ravna po raznih okolišinah. Najprvo si v tej reči niso vse plemena enake; po primeri potrebuje prešič največ vode, manj konj in govedo; ovce pa, zlasti če so na paši in že tedaj s svojim živežem veliko vode užijejo, potrebujejo najmanj vode.

Po klaji se najbolj ravna, koliko vode gré živini. Kjer živina suho klajo dobiva, potrebuje toliko več vode; kjer se ji pa daje že sama po sebi vlažna in vodena klaja, kakor zelenje, poparjena krma, ali če na pašo hodi, se ji mora manj pijače dajati. Tudi po letnem času in vremenu se mora živini več ali manj pijače dajati. Kolikor bolj suh je letni čas in vreme, toliko več vode potrebuje živina. Sploh se ji more veliko vode dati, bodi si v krmi bodi si za pijačo, da živina nikoli žeje ne trpi. Posebno pri prešičih, kateri so v tej reči silno tanko predeni, pa tudi pri drugi domači živini se zavoljo pomanjkanja vode izcimijo hude in silno nevarne bolezni.

Kako z domačo živino ravnati.

Pri delavni živini se mora paziti, da se ji ne nakladajo pretežke dela, da delajo o svojem času in da imajo tudi dosti pokoja, da se oddihnejo. Navadno mislijo ljudje, da se smejo od živine tudi najtežje dela tirjati, če se jim le dosti klaje daje; al za vsako živino je, kakor je njeni život, neka meja postavljena, do ktere zamore delati; ako se ta meja prestopi in živina sili, več delati, kakor ji njena moč pripusti, so nasledki tacega neumnega ravnanja ti, da ali živina zboli, ali pa zgodaj za nobeno rabo več ni. Pri delavnih živinčeti je treba tudi posebno za njih kopita in parklje skrbeti. Marsikter konj je še dosti močan, pa za nobeno rabo ni več, ker ima zavoljo nemarnosti bolne kopita, in marsikterega vola morajo zgodaj zaklati, ker zavoljo bolezni na parkljih za vožnjo nič več ni. Pri kopitih in parkljih je posebno za to skrbeti, da se prevelike mokrote pa tudi prevelike suše varjejo. Zavoljo tega je treba, da je pesek in stelja zmiraj, kolikor je mogoče, suha, in da se scavnica, ktera je kopitom in parkljem silno škodljiva, hitro odteka; zavoljo tega se mora tudi posebno stelja pri zadnjih nogah vedno skrbno sušiti in ponavljati.

Da pa kopita tudi presuhe niso, je treba jih večkrat v vodi skopati, nesnago, ki se podplatov drži, odpraviti, in kopita zmiti; to naj se vsaki dan zgodi, kadar se živina snaži.

O veliki suši in kadar se živina vedno na trdih, kamnitih, suhih cestah nahaja, je pa še celó treba, kopita in parklje v kravjek, ilovico ali mokre cunje zaviti, da se preveč ne razsušijo. Ako kopita in parklji preveč zrastejo, kar se utegne zgoditi, če se prehajajo živinčeta samo na mehkih tléh ali če morajo delj časa v hlevu ostati, bo treba, jih dostojno spodrezati dati, pa paziti je, da se preveč roga ne odreže.

Ako se morajo zadnjič kopita in parklji podkovati, podkove ne smejo biti pretežke in prevelike; kopitom konj so dolge podkove z izpognjenimi kolenci, s težkimi in okornimi grifi in štolami zlo zlo škodljive. (Dal. sl.)

Pisati in svetovati je nekoliko težka reč, ker človek navadno vsem vstreči ne more. Nekteri polni presodov do drugih, ki pa sami največ enakega imajo, da bi bilo očitne kritike vredno, vsako pisateljevo besedo drugač ožemajo in svetu hudobno bolj iz hudobije kakor iz nevednosti priobčujejo. Spet drugi vsak nasvêt z vsakovrstnimi nemogočostmi od sebe zategadel odbijajo, ker oni niso v tem podučeni, in to v tistem previdivši želé tudi okoli sebe zabitost in zaostajanje, in spet drugi pa celó v svoji politiki (menda vrtoglavci!) mislijo, da bi o spolnovanji dobrih nasvetov cesarstvo podkopavali ter se sovražnike dežele pokazali!

Vidimo in slišimo jedno in drugo, toda stanovitnost in poštenost čistoslovenska nam ne dopusti rok križem držati tû, kjer veljá za blagor ljube slovenske domačije in ž njo za srečo vesvoljne Avstrije.

Mir mora biti podlaga dobremu razcvetanju obrtnije; se dobro razvijajoča obrtnija pa bo pot do osrečivnega mirú, kterege so pa posebno jugoslovanske dežele gledé vojská na Laškem in Ogerskem, in v prejšnjih časih zarad Turka zeló zeló pogrešovale, in ga v svojo veliko škodo še zmiraj pogrešajo med tem, ko so drugim posebno severo-zapadnim deželam vrata do obogatjenja in duševnega razvitka odprte, katerim mi sovražnika nazaj držimo, da v miru delujejo, oni pa nam potem, kot navadno nehvaležni svet za zahvalo po časnikih pozdravice „barbarov“, „halbkultiviranih“ in drugih neslanic pošiljajo, dasiravno je dokazano, da slovanska izobrazena glava dvakrat ali pa še večkrat storiti zamore od drugih, samo da se tako izobrazuje, kakor ima biti. Pravite, saj mi Slovenci nimamo nič, nismo za obrtnijo sposobni, moramo le mrtvo nemško slovnico v šole uvesti, da gredó potem naši otroci na Nemško in se tam kaj koristnega naučé, nepremislivši, da Nemec tudi ni tega imel, si pa zato iz družih jezikov v svoj jezik potrebnih bukev preskrbel in jih v svoje glavne in realne šole v dotični razmeri vpeljal in si osnoval za pospeševanje tega svoj časnik za obrtnijo.

In kako je kaj s teboj, mila mi slovenska zemlja? Ali morda ti nimaš od narave te prednosti, da pridobiš večidel za obrtnijo potrebnih pridelkov? Mar nisi za nauk prebrisane glave, si za to potrebnih vednost v svojem jeziku pridobiti? Ali imaš tako malo zaupanja do svojih slovečih sinov, da nad tem dvomiš, se tudi v tem obziru na višo stopnjo povzdigniti? Morda nimaš mirú v svojem njedru se tega lotiti? Ali kaj te zadržuje od tvojega imenitnega podvzetja, ktero bo slavilo tebe in brate naše? — Prosimo, potoži nam svoje bolečine odkritosrčno in s hladno krvjo!

Pa, glej odgovor ljube domačije, ki tako govori:

„Sem slovenska spet postala po pravičnosti svojega cesarja, toda slaba in nemočna sem se ginjenega srca ozirala po strašno počasni in skoraj zavirljivi pomoči, ki naj mi na noge pomaga. — Zakaj bi ne poznala svoje naravne prednosti in svojih pridelkov, ko solze pretakaje popevam Vodnikovo „Slovenec tvoja zemlja je najprava“ in vpadenega lica gledam na jadransko morje in na — svoje zapuščene brate — napajajočo Savo. — Val za valom na moj breg udarja, ladja za ladjo pri- in odhaja z blagom in obrtnijo družih dežel med tem, ko jaz roke križem držeča svoj blagor zanemarjati moram, ter se le ponašati z junaškim mečem v brambo ptujih. Moja kri teče za mojega ljubega cesarja in državo rada, prerada; zato pa me tudi popolno upanje navdaja, da se mi bo čedalje več šol odprlo za moje notranje duševno in materialno pospeševanje, ktero mi

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 17. septembra 1862.

Vrednost turšične slame.

Naznanilo.

V cesarski papirnici v Schlöglmühl-u pri Glognici v doljni Avstrii so jeli iz turšičnih štibelj, posebno pa iz storžnega perja (ličja) lep bel in dober papir delati; iz nitek turšičnih štibelj prejo napravljati, in iz oropkanih turšičnih storžev s primešano navadno moko tudi dober kruh peči.

Da se vsak o tej znajdbi sam prepriča in zvé, kako se imenovane reči iz turšične slame in štibelj pripravljajo, se bode razstava teh turšičnih izdelkov najprej na Dunaji v cesarski tiskarnici, pozneje pa v družih večih mestih napravila.

Kdor se hoče od omenjenih znajdb še bolj na drobno prepričati in vse bolj natanko zvediti, naj popraša c. kr. dvornega svetovavca viteza Auer-a, kateri mu bo rad vse na drobno razložil.

Kmetovavcom v poduk, ki turšico pridelujejo.

Kdor hoče, da mu pridelovanje turšice prav na korist pride in da si dobrega in obilega storžnega perja (ličja) napravi, naj ravná tako-le:

Ko je turšica popolnoma dozorela, se ji storži potrgajo, perje osmuka in oruži, in dene ali na tla, ali pa, če so tla prevlažne, na kak drug kraj sušiti; kadar je perje dovolj suho, se v žaklje nabaše in na suh in zračen kraj postavi, dokler se na namenjeni kraj ne pošlje. Bolj ko je perje suho, in bolj ko se vlažnosti obvarje, tem gorše je. Če bo tedaj pridelovavec turšično perje z večjo skrbjo skup spravljaj, in kar se dá suho in čisto v fabriko pošiljal, tem več mu bo vrglo. Ker je storžno perje (ličje) tako rekoč pri turšici najmanjši del, tedaj ostane pridelovavcu razun tega še dovolj druge slame, ki jo zná za živinsko klajo porabiti, in denar, ki ga je za storžno perje stržil, mu je pri vsem tem še poseben dobiček. — Zato bi bilo prav, da bi se veliko gospodarjev te obrtniške reči poprijelo in da bi naši kmetovavci, ki turšico pridelujejo, tega povabila ne prezrli in, če so lepega in suhega storžnega ličja nabrali, se po pismu obrnili do cesarske tiskarnice (k. k. Hof- und Staatsdruckerei) na Dunaj in ponudili svoj pridelek, ki se jim bo dobro plačal.

Da bojo to storili, je tem bolj pričakovati, ker gré za novo obrtnijsko stvar, ktera utegne veliko dobička donesti našim deželam, kadar se bo bolj razvila. *)

Na Dunaji mesca avgusta 1862.

A. vitez Auer od Welsbah,

c. k. dvorni svetovavec, vodja dvorne in drž. tiskarnice in viši vodnik schlöglmühlske ces. papirnice.

*) Slavno c. kr. ministerstvo kupčijstva je iz Dunaja naši kmetijski družbi poslalo ta oklic v 150 iztisih v nemškem jeziku tiskan na turšični papir, da vsak, kdor hoče, lahko vidi ta lepi beli papir. Kdor želi en tak iztis dobiti, naj pride ali pošlje po-nj v pisarnico naše kmetijske družbe. Vred.

Poduk

zastran pravega gleštanja domače živine zavoljo tega, da ne zbolí in zastran tega, kaj naj stori kmetovavec, kadar mu živina zbolí.

(Dalje in konec.)

II. Oddelek.

Kaj naj kmetovavec stori o živinskih boleznih.

Živino naj natanko opazuje.

Kmetovavec, kateri svojo živino in njeno vedenje v zdravem stanu dobro pozná, in pridno po nji pogleduje, bode tudi lahko spoznal, kdaj je bolna.

Kolikor pred se bolezen spozná in kolikor bržeje se umen živinozdravnik pokliče, toliko lažje in bolj gotovo bo živina ozdravela.

Navadno se zdí kmetu živina še le potem bolna, kadar se ji jed popolnoma upre. To je zlo napačna misel. Kadar imajo namreč živinčeta dolgo bolezen, žrejo še prav rade, zlasti goveda, bolezen je pa vendar v njih telesu že tako stopnjo dospela, da ni več zdravja za-nje upati. Treba je tedaj, da gospodar gleda na vse premene v vedenju: kako hodi, stoji in leži, kakošna je njena koža, dlaka ali volna, kakošne so nosnice in gobec, dalje da pazi, ali živina lahko sope ali pa morda hitreje in nenavadno sapo ima ali sopé stoka, ali ima kašelj in kakošen je kašelj; ali je njeni vamp napet ali vpaden; ali žre živina rada ali počasi, kakor če bi se ji ne ljubilo ali se pa krme kar nič ne dotakne; ali je bolj ali manj žejna, ali morda krmo ali pijačo težko požera, ali pa, kar požre ali pije, skozi gobec ali nos nazaj vrže; — dalje kako živina prežvekuje, kako in koliko sči in sirje, kakošna je scavnica in blato in ali ni tujih reči scavnici ali blatu primešanih; ali dajejo molzne krave toliko mleka kakor sicer, in ali je mleko tako, kakor je sicer ali pa drugačno.

Ako se živina trese, ako se ji dlaka šetini in ima mrzle ušesa in korenino ušes ter noge, nos, gobec, potem jo pa vročina po životu in po vidljivih žleznih kožah obhaja, ako ima goveja živina suh smrček in jo zdaj mrazi zdaj vročina kuha, je misliti, da ima živinče vročnico, zoper katero je živinozdravnikove pomoči treba. Delavni živini je tudi treba večkrat kopita in parklje pregledati, da je mogoče, zlasti na kopitih že koj v začetku marsiktero bolehnost o pravem času spoznati in jo ustaviti; sicer se lahko primeri, da živinče ni več za rabo, če pa za rabo ni, tudi nič ni več vredno.

Pri konjih ne smé vrh tega noben gospodar nikakoršnega iztekanja iz nosnic in otekanja medčeljustnih žlez (bezgavk), kakor tudi ne otekin ali ugnjid v koži premalo porajati; iztekanje iz nosnic namreč razodeva dostikrat, da je konj smrkav, oteklina ali ugnjide v koži pa, da je črviv. Oboje pa je silno nevarno in nalezljivo.

Kaj ima gospodar živine o živinski kugi sploh storiti.

Že bolezní, ktere živinčeta vsled navadnih škodljivost zadevajo, gospodar ne sme iz nemar pušati; še večje paz-

ljivosti je pa pri tako imenovanih kugah treba, to je, pri boleznih, ktere ob enem času celo čedo ali veliko živine enega kraja napadejo in dostikrat tudi čisto pokončajo.

Kuge se naredé:

1. Iz škodljivosti, ktere so daleč razširjene, ali pa le iz kakosti in lege kakega kraja izvirajo, kterih se tedaj živina ne more ogniti. Take škodljivosti so, postavimo: pomanjkanje krme ali vode za pijačo, slaba klaja ali voda, slabo vreme itd. Nekatere kuge, ktere se tako izcimijo, utegnejo tudi nalezljive biti, to je, iz njih se o bolezni neki kužen strup izcimi, kteri tiči v krvi, scanju, blatu, potu in v sapi, in na popoluoma zdrave živinčeta enacega plemena, kterih imenovane škodljivosti niso zadele, pridejo in potem ravno tako bolezen narediti morejo. Take kuge so, postavimo: bolezen v gobcu in na parkljih, črm ali vrančni prisad, smrkelj itd.

Ali se pa naredé:

2. samo po okuženju, ktero se ne izcimi pri nas, ampak se po čedah iz tujih dežel zanese, od kterih ga domača živina dobí in se vedno dalje in dalje razširja.

Take kuge se imenujejo nalezljive kuge, kakor je, postavimo, devetogobnica ali goveja kuga.

Nalezljiva bolezen se razširja tako, da pride bolna živina z zdravo v dotiko ali na paši in v hlevu, ali pa da zahaja na take kraje, kjer je pred bolna živina bila in kjer so še ostanki klaje, ali blato, scavnica, sline, smrkelj bolne živine ostali. Včasih tudi ni treba, da se bolna živina zdrave dotakne, ker kužnost dostikrat tiči v potu in v sapi, ktero bolna živina sope, in jo potem veter dostikrat precej dalje zanese.

Kužne bolezni ne zanesó samo žive bolne živinčeta same, tudi z njih mesom in odpadki, z neosnaženimi rogmi in parklji, potem z dlako, kožuhovno itd. jo utegnejo ljudje zatrositi, kteri so imeli z bolno živino opraviti.

Obvarovanje živine, da se ne okuži.

Ker se prave nalezljive kuge v naših krajih same ne izcimijo, temuč se vselej zatrosijo, more previden gospodar svojo bolno živino tacihi bolezni popolnoma obvarovati, če jo skrbno varuje, da z bolno živino v dotiko ne pride. Ker mu bo pa dostikrat neznano ostalo, da je blizu njega kje kaka okužena živina, in ker so, kakor je bilo že rečeno, tudi mnogotere kuge, ktere se v deželi izcimijo, nalezljive, zavoljo česar tudi njegova živina zboleti utegne, terja previdnost, da se umen kmetovavec tudi o času, ko ni nič znano, da je blizu kje kaka kuga, vseh okolišin ogiba, ktere bi utegnile zatrosenje kužne bolezni olajšati. Vselej bo tedaj svoj hlev tujim ljudem zaperal, zlasti takim, kteri imajo sploh z živino opraviti, kakor mesarjem, pastirjem, konjačem, kupcom volne, strojarjem itd.; tudi on sam ne bo nikoli tuje bolne živine ozdravljeval, temuč tudi svojim poslom bo to prepovedal.

Novo kupljene živine ne sme koj v hlev med svojo čedo djati; skozi 10 dni jo mora posebej imeti in še le potem jo sme v hlev djati, kadar je popolnoma prepričan, da je zdrava. Ako se soseskina živina vkup na pašo goni, mora župan čedniku ostro prepovedati, tudi kako tujo živino s svojo pasti, svoje čede ne blizu tuje goniti in na take kraje zahajati, kjer se je tuja živina pasla ali gonila.

Novo dokupljenih živinčet čednik ne sme pred na gmajno pustiti, dokler niso 10 dni se odločene opazovale in za zdrave spoznane bile; vsako bolno živinče mora koj iz čede djati in to brez odloga županu naznaniti, on sam pa ne sme nikoli in nikakor bolne živine zdraviti.

Mesar tistega kraja ne sme svoje klavne živine na soseskino gmajno pušati, pa tudi s svojo domačo živino je ne sme v enem hlevu imeti. Nikdar se ne more dosti priporočiti, gledati na to, da se živina in meso po postavi

ogleduje, ker se tu prav dostikrat najprvo spozná, ali je kaka nalezljiva bolezen ali ne med živino, ktero iz raznih krajev kupljeno priganjajo. Tako se vsaj lahko stori, da se take bolezni dalje ne razširjajo. Po §. 401 avstrijske kazenske postave od 21. maja 1852 se storé prestopa krivi vsi tisti, kteri kako od drugod prignano govedo zakoljejo ali dalje prodajajo, ako ni bilo pred po postavi pregledano, ali pa posebnih naprav ne spolnujejo; zapreti jih je od 1 do 3 mescov; če je pa škoda velika, ktera se zavoljo tega zgodi, jih je še enkrat tako dolgo zapreti in če je treba tudi v ostro ječo obsoditi.

Take previdnosti je tim več treba, če se v kakem kraju ali v njegovi okolici kaka kužna bolezen res začne. *Kazni, ktere čakajo vsacega, kteri ne spolnuje postav zastran kužnih bolezni.*

Kazenska postava odločuje v §§. 400 do 402, kakošna kazen čaka vsacega, kteri ne spolnuje tega, kar je zastran živinskih kug zapovedano.

Če prav v kakem kraju ali v njegovi soseski nimajo živinske kuge, se mora po tej postavi vselej županu naznaniti, kadar živino kaka notranja bolezen napade.

Ako zbolí več živinčet, se mora vsa živina enega gospodarja v poseben hlev postaviti, kjer mora posebno strežbo imeti, dokler se ne pokaže, da celih 10 dni nobene bolezni več ni. Bolna živina se z drugo soseskino živino ne sme na pašo goniti.

Tisti, kteri zoper to postavo delajo, se kaznujejo z zaporom od 1 do 3 mescov. Ako se pa bolezen dalje razširi in več škode naredí zavoljo tega, ker je bila bolna živina zatajena, ali ker se postave niso spolnovale, se ima tisti, kteri je kriv, še enkrat tako dolgo zapreti in po okolišinah tudi v ostro ječo obsoditi.

Taka kazen zadene tudi vsacega, kteri ob kakoršni koli bolezni med živino kako bolno živinče zataji zdravniku, kterega gospóska pošlje, ali pa koj, ko je oklicano, da je živinska bolezen, ne spolnuje predpisov, kteri so dani zastran erknjene kakor tudi zastran okužene in še zdrave živine ali sploh dani ali se pa posebej dajo, kakor okolišine nanesejo; dalje zadene taka kazen vsacega, kteri ob času živinskih bolezni skrivaj ali očitno bolno živino, meso, mleko, puter, kože, loj ali karkoli od goveje živine, bodi si od zdrave ali bolne, od pobite ali erknjene iz sumljivih krajev kupuje, skrivaj ali v neokužene kraje prodaja ali pa za svojo potrebo vozi; potem vsacega, kteri iz okuženih krajev, dasiravno je bil opominjan, čez mejo v zdrave kraje živino vozi ali goni, če ta živina potem ko je bila v posebnem hlevu zaprta, v desetih dneh za boleznijo zbolí, ktero ima živina v tistem kraju; zadnjič vsacega, kteri dele goveje živine skrivaj kam prenaša, kteri se spoznajo, da so od skrivaj pobitih živinčet.

Ravno taka kazen zadene vsacega župana, kteri kantonski gosposki ne zglosi, kadar po dvojje ali troje živinčet v enem kraju v enem tednu na enako vižo zbolí.

Natoroznanske reči.

Življenje peščenega zrnca.

Ležal sem v senci košate lipe, poslušal zdaj veseložvergoleče ptičke, zdaj prijazno brenčanje pridnih bčelic od cvetlice do cvetlice letajočih in sladke hrane si nabirajočih, zdaj zopet obračal sem pogled na široko Savo, ki je blizu mene svoje šumeče valovje dalje valila. Ležalo je na produ drobnega peska (melke), nakopičenega v teku časa od valov, kteri so na breg prihajali in nanaševali zrnca za zrncom. Vzamem pest melke in ogledovavši majčkine zrnca premišlujem, koliko tisučkrat tisuč let že te male stvarice romajo in kaj vse že se je dogodilo, preden se je le eno teh malih kvarcovih zrnec v sedanjo podobo prestvarilo, preden je semkaj priromala. Tako premišlevaje ležal sem